

COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

Brussel, 24.09.1997
COM(97) 465 def.

Verslag over de werking van Richtlijn 87/102 betreffende de harmonisatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen der lidstaten inzake het consumentenkrediet – COM(95) 117 def. van 11.05.95

Beknopt verslag van de reacties en commentaren

(door de Commissie ingediend)

I. INLEIDING EN SAMENVATTING	4
I.1 Achtergrond	4
I.1.1 Verslag over de werking van Richtlijn 87/102/EEG	4
I.1.2 Raadplegingen over het verslag	4
I.1.2.1 Het Europees Parlement.....	4
I.1.2.2 De Raad.....	5
I.1.2.3 Overige.....	5
I.2 Conclusies van het beknopt verslag.....	6
II. IN HET VERSLAG COM(95) 117 DEF. AAN DE ORDE GESTELDE ONDERWERPEN.....	7
II.1 Uitbreiding van de werkingssfeer (artikelen 1 en 2).	7
II.1.1 Kredietlimieten (>200 en <20 000 ecu).....	7
II.1.2 Kredieten voor beginnende ondernemers	7
II.1.3 Huurkoopovereenkomsten.....	8
II.1.4 Bouwleningen/hypotheekkredieten	8
II.1.5 De lijst van uitzonderingen in artikel 2	9
II.2 Op jonge consumenten gerichte reclame.....	10
II.3 Verplichting voor de consumenten om informatie te verstrekken, en voor de kredietgevers om advies te geven.....	11
II.4 Regels inzake rekening-courantkrediet (artikelen 2.1e en 6)	11
II.5 Onderzoek naar de persoonlijke omstandigheden van de consument alvorens terugneming te gelasten (artikel 7)	12
II.6 Vervroegde aflossing (artikel 8).....	13
II.7 Wisselbrieven (artikel 10)	13
II.8 Subsidiare aansprakelijkheid (artikel 11)	13
II.9 Oprichting van instanties die kennis kunnen nemen van consumentenklachten (artikel 12)	14
II.10 Bedenktijd.....	15

II.11 Gevolgen van de niet-uitvoering van consumentenkredietovereenkomsten.....	15
II.12 Woekerrente.....	16
II.13 Kredietbemiddelaars.....	17
II.14 Gegevensbescherming.....	17
II.15 Borgstelling.....	18
II.16 Overcreditering.....	19
III. ALGEMENE KWESTIES.....	19
IV. AANVULLENDE STUDIES.....	21
V. GROENBOEK EN MEDEDELING VAN DE COMMISSIE OVER FINANCIËLE DIENSTEN.....	21
VI. BIJLAGEN.....	22

I. INLEIDING EN SAMENVATTING

I.1 Achtergrond

I.1.1 Verslag over de werking van Richtlijn 87/102/EEG

1. Krachtens artikel 17 van Richtlijn 87/102/EEG van de Raad betreffende de harmonisatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten inzake het consumentenkrediet moest de Commissie vijf jaar na het van kracht worden van de richtlijn aan de Raad verslag uitbrengen over de werking ervan.

2. Overeenkomstig de opdracht van artikel 17 werd in juni 1994 aan de lidstaten en de Europese verenigingen van kredietgevers, detaillisten en consumenten een vragenlijst over verschillende aspecten van de markt voor consumentenkrediet verzonden (brief D02058 van 24 juni 1994). Ook de universitaire gemeenschap werd om een oordeel gevraagd. Aan de hand van de ontvangen antwoorden en een aantal door de Commissie in opdracht gegeven studies over de omzetting van de richtlijn en de werking van de markt, werd een verslag opgesteld, dat op 11 mei 1995 door de Commissie werd goedgekeurd (COM (95) 117 def.).

3. Dit verslag was bedoeld als *discussiestuk* en het bevatte daarom geen "voorstellen" maar veeleer stof voor een discussie over het thema "consumentenkrediet" en, in enkele gevallen waarin de Commissie reeds haar gedachten over bepaalde kwesties had laten gaan, een voorzichtige standpuntbepaling van de Commissie. Met andere woorden, het verslag vormde geen wetgevingsprogramma, maar wilde een bijdrage zijn tot de voorbereiding van een algehele herziening van Richtlijn 87/102/EEG en latere wijzigingen.

I.1.2 Raadplegingen over het verslag

4. Het verslag werd op 11 mei 1995 officieel aan het Europees Parlement en de Raad toegezonden.

I.1.2.1 Het Europees Parlement

De Commissie juridische zaken werd aangewezen als commissie ten principale; de Commissie milieubeheer, volksgezondheid en consumentenbescherming werd medeadviserende commissie.

I.1.2.1.1 De Commissie milieubeheer, volksgezondheid en consumentenbescherming

Mevr. Annemarie Kuhn (PSE/D) was *rappporteur*; haar ontwerp-advies, goedgekeurd op 25 april 1996, staat grotendeels positief tegenover de in het verslag naar voren gebrachte argumenten voor een wijziging van Richtlijn 87/102 (uitbreiding van de werkingssfeer, reclame en informatie, soorten kredietovereenkomsten, bedenktijd, enz.) en tegenover de daarin vervatte standpunten met betrekking tot hypothekkrediet.

I.1.2.1.2 De Commissie juridische zaken

De heer Ernesto Caccavale (UPE/IT) werd tot rapporteur benoemd; zijn eerste ontwerp-verslag, een werkdocument, werd besproken op een door de Commissie juridische zaken georganiseerde openbare hoorzitting op 22 april 1996 en door de Commissie juridische zaken als zodanig op 22-23 juli, 28 oktober en 26 november 1996. Het ontwerp-verslag werd op 17 december 1996 goedgekeurd, maar pas op 11 maart 1997 door de plenaire vergadering van het EP. De bij die gelegenheid aangenomen *resolutie* is opgenomen in bijlage 2.

I.1.2.2 De Raad

Het verslag werd besproken door de werkgroep Consumentenbescherming en -voorlichting op vergaderingen in september and oktober 1995. De Raad van 9 november 1995 keurde een resolutie goed waarin hij zijn voldoening over het verslag uitsprak en de Commissie verzocht "rekening te houden met de over haar verslag ontvangen opmerkingen [...] en daarvan een samenvatting te publiceren".

Met dit beknopt verslag voldoet de Commissie aan het verzoek van de Raad.

I.1.2.3 Overige

Behalve op de hierboven geschetste officiële raadplegingsprocedure is het beknopt verslag nog gebaseerd op de volgende consultaties:

a) Het verslag COM(95) 117 def. werd in juni 1995 aan de EER-landen toegezonden via hun Permanente Vertegenwoordigingen en rechtstreeks aan bepaalde nationale autoriteiten die belast zijn met consumentenaangelegenheden (ombudslieden). De nationale autoriteiten werd om hun opmerkingen over het verslag verzocht en in januari 1996 werd hiertoe een rappelbrief verstuurd met het verzoek voor half maart 1996 te antwoorden. Een tweede rappelbrief werd in juni 1996 verzonden met het verzoek voor half juli 1996 te antwoorden. Er is antwoord ontvangen van België, Denemarken, Duitsland, Spanje, Frankrijk, Ierland, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Portugal, Finland, Zweden, het Verenigd Koninkrijk, IJsland en Noorwegen. Hiervan hadden Luxemburg en Noorwegen in het geheel geen commentaar op het verslag.¹ Italië voerde "*structurele problemen en gebrek aan coördinatie*" aan en was niet in staat de toepassing van de richtlijn te beoordelen. Griekenland baseerde zich voor zijn antwoord op de oorspronkelijke vragenlijst van 1994, waarop het verslag COM(95) 117 def. was gebaseerd.

b) Bovendien werd het verslag toegezonden aan financiële, detailhandel- en consumentenorganisaties, kortom al degenen die bij het oorspronkelijke raadplegingsproces (de vragenlijst) betrokken waren, alsook aan andere eventuele belangstellenden. Een lijst van de ontvangen antwoorden is opgenomen in bijlage 1.

¹ IJsland is het enige EER-land dat een bijdrage heeft ingestuurd; zijn opmerkingen bij elk punt worden afzonderlijk direct na die van de EU-landen vermeld.

I.2 Conclusies van het beknopt verslag

5. Het beknopt verslag geeft een overzicht van de ontvangen opmerkingen over een lijst van in het verslag COM(95) 117 def. aan de orde gestelde punten, namelijk:

- uitbreiding van de werkingssfeer van Richtlijn 87/102/EEG,
- op jonge consumenten gerichte reclame,
- verplichting voor de consumenten om informatie te verstrekken, en voor de kredietgevers om advies te geven,
- regels inzake rekening-courantkredieten,
- onderzoek naar de persoonlijke omstandigheden van de consument alvorens terugneming te gelasten,
- vervroegde aflossing,
- wisselbrieven,
- subsidiaire aansprakelijkheid,
- instelling van klachtencommissies,
- bedenktijd,
- gevolgen van de niet-uitvoering van kredietovereenkomsten,
- woekerrente,
- kredietbemiddelaars,
- bescherming van persoonlijke gegevens,
- borgstelling,
- te hoge schuldenlast, en
- andere algemene vraagstukken

6. Uit de over deze onderwerpen ontvangen opmerkingen kan het volgende worden geconcludeerd:

- de lidstaten zijn min of meer verdeeld over de voorstellen in het verslag COM (95) 117; zo staan het VK, Nederland en Duitsland daar eerder sceptisch tegenover, terwijl Portugal, Ierland, Spanje en Zweden er positiever tegenoverstaan;
- IJsland staat over het algemeen achter de voorstellen van de Commissie;
- de financiële dienstensector geeft over het algemeen de voorkeur aan een status quo en wijst op problemen in verband met de invoering van nieuwe voorschriften, maar staat positiever tegenover gedragscodes;

- de consumenten- en financiëleadviesorganisaties daarentegen juichen de voorstellen over het algemeen toe en vinden dat er eerder behoefte is aan wetgeving dan aan gedragscodes.

II. IN HET VERSLAG COM(95) 117 DEF. AAN DE ORDE GESTELDE ONDERWERPEN

II.1 Uitbreiding van de werkingssfeer (artikelen 1 en 2).

II.1.1 Kredietlimieten (>200 en <20 000 ecu)

7. De richtlijn is van toepassing op consumentenkredieten van meer dan 200, doch minder dan 20 000 ecu. De richtlijn bepaalt dat de Raad deze limieten periodiek zal herzien. Aangezien sommige lidstaten de in de richtlijn genoemde limieten niet hanteren, stelde het verslag in de punten 24 en 155 voor, de bovengrens van 20 000 ecu te verhogen of af te schaffen.

8. De lidstaten zijn verdeeld over de bovengrens. Zo gaan het VK en Nederland akkoord met een verhoging, doch niet met een afschaffing, wenst Frankrijk de bovengrens te handhaven en verklaart Oostenrijk dat de ervaring heeft uitgewezen dat er zich geen problemen voordoen, zelfs niet als de bovengrens wordt afgeschaft; andere landen – van mening dat de consumenten ook bescherming behoeven bij hogere kredietbedragen – zijn voor afschaffing van de bovengrens (Finland, Spanje, Portugal, Zweden) of hebben in hun wetgeving helemaal geen limieten vastgesteld (Duitsland, Ierland). IJsland is voor afschaffing van de bovengrens.

9. De financiëledienstensector is tegen afschaffing van de bovengrens maar gaat wel akkoord met een indexering daarvan. Andere zijn om diverse redenen tegen iedere verhoging, onder meer vanwege “de moeilijkheid de jaarlijkse kostenpercentages voor grotere bedragen te berekenen” en omdat zij vinden dat een leningnemer die meer dan 20 000 ecu leent, over het algemeen in een betere onderhandelingspositie verkeert en daarom van de vrije concurrentie moet kunnen blijven profiteren. De Finance & Leasing Association (FLA) gaat nog verder door de stellen dat, “mocht tot een herziening worden besloten, dit een vaste limiet zou moeten zijn, die door de afzonderlijke lidstaten in nationale valuta en niet in ecu's wordt vastgesteld”. De Europese Federatie van het bankwezen (EBF) stelt dat de lidstaten die de bovengrens niet hanteren, moeten worden aangemoedigd zich te conformeren aan het in de richtlijn vastgestelde niveau.

10. De consumenten- en financiëleadviesorganisaties daarentegen zijn voor de afschaffing van de limieten “omdat dit zou betekenen dat meer transacties (waaronder hypotheekkredieten) worden gereguleerd”.

11. De financiëledienstensector is ook tegen afschaffing van de ondergrens omdat “dit de kredietgevers bij aankopen onder de 200 ecu voor aanzienlijke kosten zou plaatsen”.

II.1.2 Kredieten voor beginnende ondernemers

12. In de punten 21 en 108 werd de mogelijkheid geopperd de werkingssfeer uit te breiden tot kredieten voor beginnende ondernemers.

13. Zoals blijkt uit bijlage 2, ziet ook het Europees Parlement veel in dit idee.

14. Een aantal lidstaten is tegen dit voorstel (Nederland, het VK, Denemarken, Spanje, Frankrijk). Andere hebben de werkingssfeer van hun wetgeving uitgebreid tot consumentenkrediet voor beginnende ondernemers (Duitsland) of staan achter dit plan (Portugal, Finland, Zweden²). IJsland steunt dit voorstel ook.

15. De financiëledienstensector en de Amerikaanse Kamer van Koophandel zijn hier ook tegen omdat dergelijke leningnemers beter professioneel geadviseerd worden en minder bescherming nodig hebben; zij hebben behoefte aan meer flexibiliteit dan regelgeving toestaat, en zien hun kansen om krediet te krijgen wellicht minder worden als zij onder de richtlijn zouden gaan vallen.

16. Ook anderen stellen dat veranderingen in de definitie van de consument in deze richtlijn strijdig zouden zijn met de definities van de consument in andere consumentenrichtlijnen.

17. Ofschoon de Deense Consumentenraad (Forbrugerrådet) geen reden ziet om de werkingssfeer op de hierboven voorgestelde wijze uit te breiden, kan hij zich wel vinden in een uitbreiding ervan tot rechtspersonen die een categorie consumenten vormen (bv. coöperaties).

II.1.3 Huurkoopovereenkomsten

18. In de punten 18 en 125 stelde het verslag voor, de werkingssfeer van de richtlijn uit te breiden tot huurkoopovereenkomsten.

19. Nederland vindt dat dit punt nader onderzocht zou kunnen worden, mogelijk om de uitzondering in de richtlijn te beperken tot duidelijke huurovereenkomsten zonder overdracht van eigendomsrechten. Andere lidstaten hebben huurkoopovereenkomsten in hun wetgeving opgenomen (Spanje, Frankrijk, Ierland, Zweden). IJsland staat nogal sceptisch tegenover dit voorstel.

20. Eurofinas en Eurolease zijn tegen dit voorstel gekant omdat zij vinden dat leasing sterk verschilt van krediet (en omdat voor leasing geen jaarlijks kostenpercentage kan worden berekend). De FLA wijst erop dat dit een van de redenen is waarom het VK heeft voorgesteld kleine ondernemingen buiten de werkingssfeer van de Consumer Credit Act te houden.

21. De Consumers in Europe Group vindt dat de richtlijn tot huurovereenkomsten van consumenten moet worden uitgebreid aangezien er geen inherent verschil is tussen een lening voor een aankoop en een lening voor huurdoeleinden, terwijl andere financiëleadviesorganisaties van mening zijn dat de uitzondering moet worden geschrapt.

II.1.4 Bouwleningen/hypotheekkredieten

22. In punt 121 van het verslag werd de vraag gesteld of de werkingssfeer van de richtlijn niet moet worden uitgebreid tot niet door een hypotheek gegarandeerde leningen

² Zweden gaat alleen akkoord met een uitbreiding van de werkingssfeer tot juridische entiteiten van consumenten.

voor bouwwerkzaamheden en of het misschien wenselijk is een richtlijn inzake hypotheekkredieten vast te stellen.

23. Hoewel Nederland vindt dat de consumenten bescherming op dit gebied behoeven, geeft het de voorkeur aan een gedragscode boven wetgeving (zoals in Nederland). Sommige lidstaten (VK, Denemarken) vinden ook niet dat hypotheekkrediet op Europees niveau geregeld moet worden, terwijl andere (Finland, Spanje, Frankrijk, Ierland, Oostenrijk), van mening zijn dat het erg belangrijk is om de consumenten op het gebied van bouwleningen te beschermen; daarom hebben zij niet door een hypotheek gegarandeerde leningen voor bouwwerkzaamheden in hun wetgeving opgenomen en staan zij achter het voorstel hypotheekkredieten wettelijk te regelen³. Portugal en Zweden juichen de voorstellen in het verslag ook toe. IJsland vindt echter, hoewel het achter de voorstellen staat, dat er meer informatie nodig is alvorens over de haalbaarheid van een richtlijn inzake hypotheekkrediet te kunnen beslissen.

24. Evenzo zijn de consumenten- en financiëleadviesorganisaties van mening dat dergelijke leningen in de werkingssfeer van de richtlijn dienen te worden opgenomen en dat er alleen voor leningen of kredietovereenkomsten voor de aankoop van onroerend goed een hypotheek op dit onroerend goed gevestigd mag worden, aangezien het onbillijk is dat het in gebreke blijven met de betalingen voor een ongedekte kredietkaartovereenkomst leidt tot het verlies van de eigen woning, zoals in het VK mogelijk is. De Consumers in Europe Group wijst erop dat, terwijl sommige maatschappijen huiverig zijn om grensoverschrijdende hypotheekkredieten te verstrekken vanwege verschillen in wetgeving, bv. inzake de aankoop van onroerend goed, andere dergelijke kredieten wel verstrekken, en zij is daarom van mening dat de consumenten ten minste recht hebben op enige basisbescherming op dit gebied (bv. informatie over de voorwaarden, verhaalmogelijkheden, beschikbaarheid van een comparateur⁴...).

25. De financiële dienstensector is tegen de regeling van hypotheekkredieten in de richtlijn vanwege de verschillen in nationale wetgeving en het feit dat gelijke behandeling in dergelijke omstandigheden onmogelijk is. Zij wijst er ook op dat de Commissie niet bevoegd is in civielrechtelijke aangelegenheden, bv. de registratie van onroerend goed, terugnemingsregels... Andere stellen dat consumenten die renovatiewerkzaamheden uitvoeren, al deskundig advies zullen hebben ingewonnen en daarom geen bescherming behoeven, terwijl de nationale wetgeving voor bepaalde aspecten reeds in bescherming voorziet (notaris, architect...). Leningen voor bouwwerkzaamheden worden gezien als een investering en niet als een consumentenkrediet, ongeacht het onderpand van de lening.

II.1.5 De lijst van uitzonderingen in artikel 2

26. In de punten 18 en 119-163 werd voorgesteld de lijst van uitzonderingen in artikel 2 van de richtlijn te bekorten. Over het algemeen zijn het VK en de Britse financiële dienstensector hiertegen aangezien deze uitzonderingen niet als derogaties worden beschouwd maar als redelijke en gerechtvaardigde beperkingen van de werkingssfeer van

³ Spanje: afzonderlijke richtlijn; Frankrijk: wijziging van 87/102/EEG.

⁴ Een maatstaf waarmee consumenten vergelijkingen kunnen maken.

de richtlijn en als zodanig zijn opgenomen in de Exempt Agreements Order⁵. Zweden daarentegen steunt het voorstel van de Commissie om na te gaan of de afwijking inzake in vier termijnen af te lossen kredieten voor de lidstaten die die afwijking in hun nationale wetgeving hebben opgenomen, van belang is, en om die eventueel te schrappen.

27. De Deense Consumentenraad is van oordeel dat de meeste vrijstellingen in artikel 2, lid 1, willekeurig zijn en moeten worden afgeschaft.

28. Wat het “kosteloos krediet” betreft, dit bestaat volgens de Ierse Money Advice and Budgeting Service (MABS)⁶ niet en zij is voorstander van een initiatief om de consumenten alle bijzonderheden van aanbiedingen van kosteloos krediet te verstrekken zodat zij duidelijke en met cijfers onderbouwde beslissingen kunnen nemen.

II.2 Op jonge consumenten gerichte reclame

29. In de punten 22 en 171 stelt het verslag de vraag of er een gedragscode inzake op jongeren gerichte reclame voor kredieten moet komen. In sommige lidstaten is dit probleem al wettelijk geregeld.

30. De antwoorden van de lidstaten variëren van positief (van België, waar zo'n code al bestaat; Spanje; Frankrijk, dat wetgevende maatregelen van algemene aard op dit gebied steunt; Oostenrijk, dat voorstander is van de invoering van algemene bepalingen voor de bescherming van jongeren niet alleen op reclamegebied; Finland; Zweden, dat vindt dat een dergelijke gedragscode niet beperkt moet blijven tot op jongeren gerichte reclame) tot negatief (het VK wil bewijzen van het bestaan van problemen en geeft in ieder geval de voorkeur aan zelfregulering door het bedrijfsleven, dat immers zelf belang heeft bij een verantwoordelijke handelwijze). Nederland is, hoewel het een meer beschermende wetgeving heeft, niet van mening dat op minderjarigen gerichte reclame speciaal geregeld moet worden. IJsland, dat een algemene wettelijke bepaling ter zake kent, steunt de voorstellen in het verslag.

31. De financiële en marktorganisaties hebben over het algemeen geen bezwaar tegen gedragscodes, ofschoon sommige niet van de noodzaak ervan overtuigd zijn, aangezien banken in hun eigen belang riskant gedrag door jonge consumenten zullen beperken. Citicorp met name gelooft dat, met uitzondering van uniforme vereisten van openbaarmaking en bepalingen inzake misleidende reclame, eventuele beperkingen op de reclame voor kredieten de transparantie verminderen en regulatieve obstakels opwerpen die de concurrentie belemmeren.

32. De consumenten- en financiëleadviesorganisaties – met uitzondering van de Deense Consumentenraad en de MABS, die een praktijkrichtlijn steunen – vinden dat dit terrein beter door wetgeving dan door gedragscodes gereguleerd kan worden aangezien deze, wanneer zij niet worden nageleefd, misstanden legitimeren, en dat nauwgezet op de naleving van een gedragscode moet worden toegezien. De Consumers

⁵ De Consumer Credit (Exempt Agreements) Order van 1989 uit hoofde van artikel 16(5) van de Consumer Credit Act zondert bepaalde kredietovereenkomsten uit van de wet.

⁶ Opggericht door het Ministerie van Sociale Zaken om de problemen te bestrijden waarmee mensen te maken krijgen die geld lenen van geldschieters.

in Europe Group is van mening dat *alle* consumenten van een dergelijke code kunnen profiteren.

II.3 Verplichting voor de consumenten om informatie te verstrekken, en voor de kredietgevers om advies te geven

33. In de punten 23 en 180 stelt het verslag voor, de consument te verplichten informatie te verstrekken (d.w.z. alle bijzonderheden die nodig zijn voor een krediettransactie) en de kredietgever te verplichten advies te verlenen (d.w.z. rekening te houden met de financiële omstandigheden van de consument).

34. Dit punt blijkt tot enige onduidelijkheid aanleiding te hebben gegeven, aangezien vele kredietgevers vreesden dat “advies” betekende dat zij gedetailleerde adviezen zouden moeten verstrekken, die zouden leiden tot een teveel aan informatie (of de verplichting informatie te verstrekken over de producten van concurrenten⁷), belangenconflicten en de mogelijkheid van processen wegens nalatigheid. De bedoeling van dit hoofdstuk was niet zover te gaan; het woord “advies” werd in een algemene betekenis gebruikt, d.w.z. een redelijke hoeveelheid informatie die de consument in staat moet stellen met kennis van zaken een beslissing te nemen, hetzij in een winkel, hetzij in een financiële instelling. Het verslag maakte ook duidelijk dat deze vereisten inzake informatie *wederzijds* moeten zijn.

35. De lidstaten wijzen erop dat het advies moet worden toegesneden op de persoonlijke omstandigheden van iedere kredietnemer, zodat er alleen algemene regels kunnen worden gegeven, ofschoon sommige lidstaten, zoals België, een dergelijke vereiste reeds hadden ingevoerd. Daarom zijn sommige lidstaten op dit punt nogal terughoudend of tegen de invoering van een dergelijke wederzijdse informatieplicht (Denemarken, Duitsland, Oostenrijk, het VK). Andere zijn er ronduit voor (Spanje, Portugal, Finland) of kunnen met een dergelijk voorstel akkoord gaan op voorwaarde dat de voorstellen van de Commissie nader worden uitgewerkt (Frankrijk, Zweden).

36. De financiële dienstensector is over het algemeen tegen het voorstel (zij het misschien door een misverstand) omdat de verantwoordelijkheid voor de beslissing niet meer bij de kredietnemer zou liggen of omdat een dergelijke verplichting niet noodzakelijk is omdat die hoe dan ook in het belang van de kredietgever is.

37. De consumenten- en financiële adviesorganisaties juichen het voorstel toe maar benadrukken dat het advies en de informatie evenredig moeten zijn, en wijzen (net als een aantal banken) op het belang van onafhankelijk advies voor de consumenten.

II.4 Regels inzake rekening-courantkrediet (artikelen 2.1e en 6)

38. In de punten 25 en 150 van het verslag werd voorgesteld artikel 6 van de richtlijn te wijzigen zodat daar ook kredietlijnen in combinatie met een kaart onder zouden komen te vallen. Op dit ogenblik is deze vorm van krediet (gewoonlijk een kredietlijn verbonden aan een rekening-courant waartoe men via een kaart toegang heeft) nog niet gereguleerd, hetzij omdat deze vorm van krediet binnen drie maanden wordt terugbetaald, hetzij omdat de nationale wetgeving dergelijke kaarten niet als

⁷ Ofschoon een recente wet in Denemarken dat nu juist van kredietgevers verlangt!

kredietkaarten beschouwt tenzij het krediet waartoe zij toegang geven, deel uitmaakt van dezelfde overeenkomst.

39. De antwoorden van de lidstaten varieerden van de situatie in België en Zweden, waar dit voorstel al ten uitvoer is gelegd, tot het VK, dat de voorkeur geeft aan nieuwe algemene voorschriften teneinde rekening te houden met de marktontwikkelingen, en Duitsland, dat de noodzaak van bijkomende voorschriften niet inziet. Een groot aantal lidstaten is voor aanpassing van de richtlijn aan het grote aantal kredietkaartoperaties (Denemarken, Spanje, Frankrijk, Ierland, Nederland⁸, Oostenrijk, Portugal, Finland). IJsland daarentegen is van mening dat de kwestie nader bestudeerd moet worden.

40. De financiële dienstensector geeft over het algemeen de voorkeur aan de status quo en wijzen op moeilijkheden bij het verstrekken van bijzonderheden over aflossingsschema's, terwijl de consumenten- en financiële adviesorganisaties voor een specificatie van de voorschriften met betrekking tot kredietkaarten zijn (bv. kosten, minimumaflossing, aflossingsschema's...).

41. Sommige consumentenorganisaties daarentegen zijn voor afschaffing van artikel 2.1(e) zodat krediet in de vorm van voorschotten op een rekening-courant binnen de werkingssfeer valt (de Deense Consumentenraad), of kunnen akkoord gaan met het voorstel in het verslag om de voorschriften voor kredietkaarten nader uit te werken (Consumer DebtNet, MABS).

II.5 Onderzoek naar de persoonlijke omstandigheden van de consument alvorens terugneming te gelasten (artikel 7)

42. In punt 188 van het verslag, waarin sprake is van terugneming, werd gesteld dat het aanbeveling verdiende de rechtbanken de bevoegdheid te verlenen de financiële en andere omstandigheden van de consumenten te bestuderen alvorens terugneming te gelasten, zulks teneinde gevallen van ongegronde verrijking te voorkomen.

43. Terwijl Nederland en een aantal beroepsverenigingen vinden dat dit een kwestie van subsidiariteit is, zijn andere beroepsverenigingen bevreesd voor Amerikaanse toestanden van "persoonlijk faillissement" wanneer kredietgevers niet in staat zijn gefinancierde goederen terug te halen. Het VK vindt dat deze materie al goed in de nationale wetgeving geregeld is, terwijl Zweden, hoewel het sceptisch staat tegenover dit plan, niettemin voorstelt regels te introduceren voor de vaststelling van de waarde van de goederen wanneer zij worden teruggenomen, en voor de kwijtschelding van de schulden. In IJsland is de situatie goed geregeld, maar de nationale autoriteiten kunnen akkoord gaan met het plan om nadere richtsnoeren voor de rechtbanken vast te stellen.

44. Sommige consumenten- en financiële adviesorganisaties (het Consumer DebtNet netwerk, de Deense Consumentenraad, MABS) daarentegen staan achter het voorstel in het verslag.

⁸ NL vindt dat dit alleen zou moeten gelden voor kredietfaciliteiten die langer lopen dan drie maanden.

II.6 Vervroegde aflossing (artikel 8)

45. Punt 193 van het verslag benadrukt het feit dat de bepalingen betreffende vervroegde aflossing, die de consumenten het recht geven vervroegd aan hun verplichtingen uit hoofde van een kredietovereenkomst te voldoen, in het kader van de monetaire unie een belangrijkere rol gaan spelen.

46. De lidstaten, met uitzondering van Nederland, dat vindt dat zijn wetgeving voldoende is, hebben bij dit punt geen commentaar gegeven. Ook IJsland vindt dat deze kwestie adequaat in zijn wetgeving geregeld is.

47. Citicorp vertolkt de bezorgdheid in financiële kringen door erop te wijzen dat de kans dat kredietovereenkomsten bij de introductie van de euro worden beëindigd, een temperend effect op de sector zal hebben⁹.

48. De Money Advice and Budgeting Service doet tenslotte de aanbeveling de kortingen voor vervroegde aflossing uit te breiden tot hypotheekkredieten.

II.7 Wisselbrieven (artikel 10)

49. In de punten 26 en 205 van het verslag werd voorgesteld wisselbrieven te verbieden.

50. De meeste lidstaten hebben dit reeds gedaan, maar desalniettemin is er reactie op dit voorstel gekomen. Er zijn natuurlijk positieve reacties ontvangen van de lidstaten waarvan de wetgeving deze kwestie in verschillende mate bestrijkt: België, Spanje, Frankrijk, Finland en Zweden; andere lidstaten waren minder enthousiast (Nederland; geen behoefte aan meer harmonisatie op dit gebied) of negatief (Oostenrijk, VK: geen grote problemen met de consumenten tot nu toe, wisselbrieven zijn een nuttig commercieel instrument); het laatste commentaar wijst echter op het bestaan van een misverstand: het is het verbod van wisselbrieven voor *consumentenkrediet* dat wordt overwogen en niet het commercieel instrument (met gevolgen voor de internationale handel en bestaande overeenkomsten, bijv. UNCITRAL...). IJsland nam ook een negatief standpunt in.

II.8 Subsidiare aansprakelijkheid (artikel 11)

51. De meeste lidstaten hebben artikel 11, zoals geformuleerd in de richtlijn, omgezet, maar sommige zijn verder gegaan. De term "uitsluitend" is echter dubbelzinnig - hij zou het gebruik van het artikel kunnen uitsluiten, als de leverancier bijvoorbeeld occasioneel gebruik maakt van een andere kredietgever. In punt 213 van het verslag is

⁹ In verband met de opmerking van Citicorp zij erop gewezen dat er een groot verschil is tussen het recht van vervroegde aflossing en het principe van continuïteit van contracten. Het eerste is van toepassing ongeacht de valuta waarin de overeenkomst is gesloten, d.w.z. na de introductie van de euro op 1.1.1999 heeft een consument die voor de in de overeenkomst gestelde termijn aan zijn/haar verplichtingen voldoet, recht op een billijke vermindering van de totale kosten van het krediet uitgedrukt in euro. Het laatste betekent dat de introductie van de euro geen reden is voor de toepassing van bepalingen die de crediteur het recht geven een overeenkomst eenzijdig te annuleren of de voorwaarden ervan te wijzigen.

daarom voorgesteld terwille van de duidelijkheid het woord “uitsluitend” uit de tekst van artikel 11 te verwijderen.

52. Slechts vier lidstaten hebben op dit punt geantwoord: Nederland heeft te kennen gegeven dat het een kwestie van subsidiariteit en civiel recht is, terwijl het VK, dat onlangs na een herziening van de nationale wetgeving¹⁰ besloten had om het artikel in zijn huidige vorm te handhaven, van mening was dat het deze kwestie niet als een probleem ervoer. Zweden en Frankrijk waren het daarentegen met de suggesties van het verslag eens, waarbij het laatste land heeft voorgesteld om artikel 11 te wijzigen om het minder restrictief en duidelijker te maken.

53. De FLA vond dat dit voorstel, in combinatie met de voorstellen over het opheffen van het plafond en het opnemen van de financiering van startende bedrijven, aanzienlijke bijkomende aansprakelijkheden voor kredietgevers zou creëren.

54. De Deense Consumentenraad was het daarentegen met de voorgestelde wijziging eens.

II.9 Oprichting van instanties die kennis kunnen nemen van consumentenklachten (artikel 12)

55. Aangezien artikel 12 van de richtlijn de lidstaten drie mogelijkheden voor toezicht op de naleving van de richtlijn biedt, stelt het verslag in punt 27 en 219 voor om de derde van deze mogelijkheden, namelijk de oprichting van instanties die kennis kunnen nemen van de klachten van consumenten over consumentenkrediet, verplicht te stellen.

56. Sommige lidstaten (Spanje, Frankrijk, Nederland, VK) waren van mening dat hun bestaande mechanismen geëigend waren om tegemoet te komen aan de klachten van de consumenten; Frankrijk vond echter dat de behandeling van grensoverschrijdende geschillen een prioriteit moet zijn. Zweden heeft van zijn kant zijn ondersteuning uitgesproken. Wat de sancties betreft, zou Denemarken zich kunnen vinden in de invoering van een kaderartikel dat de lidstaten speelruimte laat. IJsland was voorstander van de oprichting van instanties en denkt dat coördinatie redelijk is wat de sancties betreft.

57. De financiële dienstensector vond dat de bestaande codes / vrijwillige afspraken geëigend waren en dat subsidiariteit betekent dat de afzonderlijke staten het best toegerust zijn om voor zichzelf het mechanisme voor de afwikkeling van klachten vast te stellen dat het best bij hen past.

58. De consumenten- en financiële adviesorganisaties steunden daarentegen het naar voren gebrachte standpunt en waren van mening dat de lidstaten bij de tenuitvoerlegging van de EU-wetgeving verplicht zouden moeten worden gesteld om aan te geven welke instanties voor de naleving daarvan verantwoordelijk zijn, en dat sancties bij niet-naleving nodig zijn.

¹⁰ Sectie 75 van de Consumer Credit Act.

59. De Commissie onderzoekt thans de juiste toepassing van artikel 12 in de wetgeving van de lidstaten in het kader van haar bevoegdheid om toe te zien op de omzetting van de richtlijnen.

II.10 Bedenktijd

60. Aangezien verscheidene lidstaten verschillende vormen van bedenktijd hebben ingevoerd tijdens welke de consument bepaalde soorten kredietovereenkomsten kan opzeggen, is in de punten 29 en 266 van het verslag voorgesteld om zo mogelijk de invoering te bestuderen van een geharmoniseerde bedenktijd en van middelen om een dergelijke bepaling te doen naleven.

61. Sommige lidstaten hebben te kennen gegeven dat een te algemene bedenktijd voor alle transacties deze moeilijker zouden maken en naast de kosten voor de kredietverlening en/of de rechtszaak ook voor rechtsonzekerheid zou zorgen (Duitsland, Nederland, Oostenrijk, VK). Andere lidstaten konden zich vinden in het idee van een geharmoniseerde bedenktijd (Spanje, Frankrijk, Zweden) of dachten dat de kwestie nadere studie behoefde (Denemarken). Dit laatste standpunt wordt ook door IJsland gedeeld.

62. De financiële dienstensector heeft verklaard dat de invoering van een geharmoniseerde bedenktijd tot onnodige vertragingen zou leiden die nadelig voor de consument zouden uitwerken; dat de bedenktijd specifiek was voor de sociale en economische omstandigheden in elke lidstaat; dat de invoering in geen geval van toepassing kon zijn op hypothecair krediet; en dat het gewetenloze kredietnemers mogelijkheden voor speculatie zou bieden.

63. De consumentenorganisaties hebben het voorstel toegejuicht, bijv. voor krediet dat een bepaald bedrag overschrijdt.

II.11 Gevolgen van de niet-uitvoering van consumentenkredietovereenkomsten

64. In de punten 30 en 267-270 van het verslag zijn de gevolgen voor de consument van de niet-uitvoering van kredietovereenkomsten (wanbetaling, boeten, incassoprocedures ...) besproken en is voorgesteld om een beter evenwicht tussen de partijen tot stand te brengen. In het verslag is aangegeven dat de Commissie de mogelijkheid onderzocht van het vastleggen van spelregels, bijvoorbeeld in de vorm van een gedragscode voor incassopraktijken.

65. Om grondige kennis te verwerven over de problemen in verband met de niet-uitvoering van consumentenkredietovereenkomsten heeft de Commissie een studie laten uitvoeren die tot doel had de aard en de geschiktheid van de door de 15 lidstaten op dit gebied toegepaste instrumenten te onderzoeken. De conclusies van het eindverslag van de studie, ingediend in december 1996, zijn als volgt:

- a) in de regel zijn onzekerheden en lacunes in de wetgeving van de lidstaten in beperkte mate door de rechtspraak aangevuld;
- b) de rechtspraak zelf is niet toereikend als het gaat om de bescherming van de belangen van de consumenten;

- c) er bestaat behoefte aan actie (aangegeven in de studie) om de bestaande problemen op te lossen op Europees niveau.

66. De antwoorden van de lidstaten varieerden van de Nederlandse reactie (subsidiariteit) tot de Finse beschrijving van de bestaande regels op dit gebied. Oostenrijk was van mening dat een geharmoniseerde regeling nodig is om de kredietgevers te beschermen bij het doen naleven van de overeenkomst in andere lidstaten, terwijl het VK vond dat de nationale wetgeving toereikend is om het probleem effectief aan te pakken. Verder kunnen andere lidstaten de initiatieven steunen (Spanje, Zweden¹¹) of hebben geen problemen daarmee mits zij preciezer worden omschreven (Frankrijk). IJsland heeft geen commentaar geleverd omdat het vond dat de bedoelingen van de Commissie op dit gebied niet duidelijk waren.

67. De financiële dienstensector was verdeeld over de vaststelling van een gedragscode, waarbij sommige groepen het idee ondersteunden (mits het een wettelijke grondslag kreeg) en andere te kennen gaven dat deze niet nodig was omdat alle lidstaten verschillende regels op dit gebied hadden.

68. Financiële advies- en consumentenorganisaties waren van mening dat er dringend behoefte aan een gedragscode bestaat en riepen op tot de vaststelling van transparante incassoprocedures. Hoewel zij het eens zijn met een gedragscode voor incassopraktijken, zijn Consumer DebtNet en MABS sceptisch wat de looncessie betreft, en zij zijn vierkant tegen boetes of rente voor te late betaling bij wanbetaling.

II.12 Woekerrente

69. Over woekerrente is de laatste jaren in veel lidstaten een debat gevoerd. In de punten 31 en 297 van het verslag wordt voorgesteld dat op communautair niveau een debat wordt gevoerd, met name in de context van de monetaire unie, aangezien de eventueel noodzakelijk geachte regels dan op communautair niveau moeten worden vastgesteld.

70. De antwoorden van de lidstaten waren verdeeld, variërend van het Nederlandse standpunt dat eventuele problemen kunnen worden opgelost door het vaststellen van maximale rentevoeten op nationaal niveau, tot de conclusie van het VK dat nationale rentevoeten niet werken. Sommige lidstaten delen grotendeels de in het verslag naar voren gebrachte standpunten (Spanje, Ierland¹², Portugal, Finland), terwijl andere, hoewel zij de voorstellen van het verslag steunen, menen dat de invoering van maximale rentevoeten in de gehele Gemeenschap moeilijk (Zweden) of niet realistisch (Duitsland) is. Denemarken en Frankrijk vinden daarentegen dat de invoering van communautaire regels voor woekerrente moet worden vermeden. IJsland steunt over het algemeen de voorstellen van het verslag.

71. Het BEUC was het ermee eens dat de kwestie moest worden besproken en wettelijk geregeld op Europees niveau door het vaststellen van een maximale rentevoet.

11 Zweden heeft ook regels voorgesteld in verband met het recht van de kredietgever op vervroegde aflossing overeenkomstig de bepalingen van de Zweedse Kredietwet.

12 Ministerie van Welzijn.

Dit idee werd ook gedeeld door MABS dat verder te kennen heeft gegeven dat de ideale kredietbron voor gezinnen met lage inkomens door gemeenschapsbanken en kredietcoöperaties verstrekte kleine leningen zijn. Andere respondenten, zowel consumenten- als beroepsgroepen, juichten een debat op communautair niveau toe.

72. De financiële dienstensector sprak zich echter over het algemeen uit tegen de vaststelling van maximale rentevoeten op nationaal of communautair niveau om redenen die varieerden van de stelling dat de Commissie daartoe niet bevoegd was tot de wens om uit gaan van een flexibele aanpak die tot geen verstoring van de markt zou leiden, en de noodzaak om banken rentevoeten te laten aanrekenen die de risico's weerspiegelen. De FLA verklaarde dat een Europees debat "een verspilling van tijd en geld" (sic) zou zijn.

II.13 Kredietbemiddelaars

73. In de punten 32 en 302 van het verslag is aangekondigd dat een studie zou worden verricht naar de problemen waarmee de kredietbemiddelaars te kampen hebben om vast te stellen of de regels voor de bescherming van de consumenten al dan niet effectief worden toegepast.

74. De lidstaten die commentaar hebben geleverd (Frankrijk, Zweden, VK, Spanje) ondersteunen over het algemeen het idee van een studie. Spanje is zelfs voorstander van de instelling van een register van kredietbemiddelaars. IJsland is ook voor de uitvoering van een studie.

75. Sommige respondenten hebben blijk gegeven van hun belangstelling voor deze studie en hebben benadrukt dat het nodig is dat de bestaande systemen worden versterkt en aangepast om alle soorten "kredietgevers" te omvatten. De Deense consumentenraad meent dat het nodig is dat de kredietbemiddelaars worden verplicht tot naleving van dezelfde informatie-eisen als die welke aan de kredietverstrekkers worden opgelegd. De British Bankers' Association heeft ook geopperd dat, als er in andere lidstaten problemen op dit gebied bestaan, het zinvol zou kunnen zijn de bepalingen inzake het maken van reclame en het verkrijgen van vergunningen tot hen uit te breiden, zoals in het Verenigd Koninkrijk het geval is.

76. De voornaamste conclusie van het eindverslag van de studie, dat in juli 1996 is uitgebracht, is dat kredietbemiddelaars ongetwijfeld een nuttige rol spelen, maar vaak worden bekritiseerd wegens bepaalde kwade praktijken (ontbreken van correcte voorlichting van de consument, misleidende reclame, woekerrenten, aanmoediging van overcreditering, enz.). Als gevolg daarvan is het nodig dat op communautair niveau actie wordt ondernomen; de studie doet enkele aanbevelingen daartoe.

II.14 Gegevensbescherming

77. Het verslag behandelde "credit scoring" en kredietregistratie in de punten 303 - 338. De antwoorden van veel lidstaten beschreven gewoon hun nationale systemen / wetgeving, terwijl andere het specifiek eens waren met de verklaring in het verslag dat het aan de lidstaten is om de bepalingen van de kaderrichtlijn betreffende de bescherming van persoonlijke gegevens op deze gebieden toe te passen. De Commissie is daarom niet nader op deze kwestie ingegaan en heeft zich beperkt tot het beschrijven van enkele punten van zorg.

78. De consumenten- en financiëleadviesgroepen deelden de zorg over de parameters voor het gebruik van dergelijke gegevens, waarbij de Money Advice Association hen heeft beschreven als "economische strafbladen" en heeft verklaard dat de remedies om misbruik tegen te gaan "minimaal en ondoeltreffend" zijn.

79. De andere antwoorden varieerden, gaande van het bepleiten van een vrijwillige aanpak tot het toejuichen van een ruimer gebruik van "credit scoring". De ASLK, de Belgische "Algemene Spaar- en Lijfrentekas" sprak haar voorkeur uit voor negatieve centrales¹³ maar verzette zich tegen het "uitbreiden van de centrales tot Europees niveau", terwijl Eurofinas opriep tot de instelling van "een naar behoren geregeld en gecontroleerd Europees kredietregistratiesysteem".

II.15 Borgstelling

80. Het verslag behandelde de borgstelling in de punten 339-345. Een borg is een derde partij van een kredietovereenkomst, die een zekerheid voor de lening biedt, waarbij hij zich aansprakelijk stelt bij het in gebreke blijven van de kredietnemer. Aangezien de borgen heel vaak minder rechtsbescherming genieten dan de kredietnemer (vaak een vriend of een verwant) en niet onder Richtlijn 87/102 vallen, hebben verscheidene lidstaten verschillende vormen van bescherming voor borgen ingevoerd. Het verslag stelt voor om sommige in de richtlijn vastgestelde informatieverplichtingen tot de borgen uit te breiden.

81. In hun reacties op het verslag hebben sommige lidstaten (Oostenrijk, Finland) een beschrijving gegeven van hun nationale wetgeving over aspecten zoals de verplichting van de kredietgever om de borg te informeren of regels in verband met de verwantschapsgraad. Andere lidstaten (Denemarken¹⁴, Spanje, Frankrijk¹⁵, Zweden) steunden tezamen met de consumenten- en financiëleadviesorganisaties het idee van de Commissie om sommige beschermingen van de richtlijn tot de borgen uit te breiden. Het VK vindt dat nationale wetgeving, in combinatie met gedragscodes, voldoende is om eventuele problemen aan te pakken. IJsland is ook voorstander van de voorstellen van het verslag.

82. De financiële dienstensector was gekant tegen acties op dit gebied, waarbij erop werd gewezen dat borgstellingen, die geen krediet zijn, niet onder de werkingssfeer van een maatregel kunnen vallen die het consumentenkrediet regelt; dat de regels van het bankgeheim zullen verhinderen dat aan derde partijen (d.w.z. de borg) bijzonderheden over het leningscontract worden bekendgemaakt; en dat het subsidiariteitsbeginsel moet gelden, waarbij zij te kennen gaven dat hun nationale wetgeving / gedragscodes de betreffende kwestie effectief regelen.

¹³ Kredietinformatiecentra die dossiers over de solvabiliteit van de consumenten bijhouden.

¹⁴ De Deense consumentenraad wenst ook een totaal verbod op globale zekerheden.

¹⁵ Frankrijk is in feite voorstander van een meer radicale oplossing en stelt daarom voor dat de borgen hetzelfde niveau van bescherming genieten als de kredietnemers.

II.16 Overcreditering

83. In de punten 35 en 364-383 van het verslag is de kwestie van de overcreditering (te hoge schuldenlast) beschreven. Het verslag heeft voorgesteld dat de Commissie een studie uitvoert naar de toepassing van de regelgeving inzake overcreditering in de lidstaten, naar de niet-reglementaire mechanismen die zouden kunnen worden voorgesteld en naar de noodzaak van een optreden op Europees niveau, rekening houdend met het subsidiariteitsbeginsel.

84. Verscheidene lidstaten hebben in hun antwoord hun nationale systemen voor de regeling van de overcreditering beschreven, waaronder het Ierse systeem waarbij de regering het probleem op het niveau van de plaatselijke gemeenschappen aanpakt door de consumenten een opleiding op het gebied van budgetplanning te geven en toegang tot kredietverlening te verschaffen. Verscheidene lidstaten hebben erop gewezen dat bij overcreditering bredere sociale problemen een rol spelen, maar Nederland heeft te kennen gegeven dat het te rechtvaardigen valt in de richtlijn bepalingen op te nemen ingevolge welke de lidstaten verplicht worden maatregelen te nemen om te voorkomen dat bepaalde kredietgrenzen worden overschreden. Andere lidstaten ondersteunden de voorstellen van het verslag (Spanje, Portugal, Zweden). Het VK was daarentegen van mening dat de richtlijn betreffende het consumentenkrediet niet "het passende middel is voor de bevordering van verreikende initiatieven op het gebied van het sociaal beleid", terwijl Frankrijk vond dat het een kwestie is die onder de bevoegdheid van de lidstaten valt. IJsland tenslotte kon een communautair ingrijpen niet aanmoedigen, hoewel het niet gekant was tegen het idee van een studie naar de situatie in de lidstaten.

85. Verscheidene groepen hebben verwezen naar het subsidiariteitsbeginsel, waarbij de Banking Federation heeft verklaard dat "de actie van de Commissie zich moet beperken tot de vergemakkelijking van de uitwisseling van informatie onder de betrokken partijen". Het Bankenfachverband gaf te kennen dat schuld een internationaal en geen grensoverschrijdend probleem is, dat "ver buiten het bereik van het consumentenkrediet" valt en bijgevolg "geen onderwerp van beraadslagingen door de Commissie" kan zijn. De Savings Bank Group heeft, hoewel zij ook de subsidiariteit aanbeveelt, concrete aanbevelingen gedaan voor het verstrekken van betrouwbaar en verantwoordelijk advies over krediet, een informatiecampagne voor consumenten over het verantwoordelijk gebruik van geld, de bewustmaking van de noodzaak van regelmatig sparen en "geschikte individuele oplossingen en hulp wanneer sprake is van overcreditering".

86. De Deense consumentenraad ondersteunde het idee van een studie. Sommige financiëleadviesorganisaties (MABS en Consumer DebtNet) ondersteunen de tien fundamentele punten die door de consumentenrechtsgroep (Consumer Law Group) zijn opgesteld en die onder meer een betere voorlichting, de oprichting van onafhankelijke instanties om overgecrediteerde huishoudens bij te staan, kosteloze rechtsprocedures, enz. omvatten.

III. ALGEMENE KWESTIES

87. Veel respondenten hebben de noodzaak benadrukt van een effectieve omzetting van en een geëigende controle op de toepassing van de nationale bepalingen - het VK verklaarde dat het hoopte dat de Commissie "zou onderzoeken of de naleving van de

bepalingen geëigend is en ervoor zou zorgen dat een geëigend nationaal mechanisme wordt ingevoerd om te garanderen dat de bestaande wetgeving naar behoren wordt toegepast”.

88. Wat de **algemene oriëntatie van het verslag** betreft (noodzaak van de totstandbrenging van een communautaire harmonisatie op het gebied van het consumentenkrediet) waren sommige lidstaten voorstander hiervan (Frankrijk, Ierland, Spanje, Portugal en Finland), maar andere (Denemarken, Duitsland, Nederland) wezen dit idee van de hand, zich beroepend op het subsidiariteitsbeginsel en/of de geringe omvang van de grensoverschrijdende activiteit.

89. Van de kant van de consumenten zij gewezen op de algemene opmerkingen van de Deense consumentenraad betreffende de noodzaak van de invoering van objectieve criteria voor de omstandigheden waaronder een kredietgever eenzijdig de aard van een overeenkomst kan wijzigen (rentevoet, lasten, enz.), de noodzaak van de goedkeuring van stringenter bepalingen met betrekking tot de bekwaamheid/de verplichting van de kredietgever om de financiële situatie van de kredietnemer beter te beoordelen, de verplichting om de consumenten te informeren over de redenen waarom hun aanvragen worden afgewezen en tenslotte de rechtsgrondslag voor het voorstel voor een richtlijn. Het Zweedse consumentenbureau (*Konsumentverket*) heeft daarentegen voorgesteld om in een gewijzigde versie van Richtlijn 87/102 enige bepalingen van de Zweedse wet op het consumentenkrediet over te nemen (duidelijke aanduiding van de contante prijs en de kredietlasten in kredietaanbiedingen, voorwaarden waaronder rentevoeten kunnen worden gewijzigd en informatie daarover).

90. Aangezien de meeste organisaties uit de bankwereld tegen verschillende voorstellen gekant waren op grond van het subsidiariteitsbeginsel, de fundamentele keuzevrijheid van de consument en de vrijheid van de contracterende partijen, zij gewezen op het standpunt van Consumer DebtNet dat moet worden benadrukt dat voor miljoenen in armoede levende burgers van de EU keuzevrijheid een luxe is die zij zich niet kunnen veroorloven.

91. Wat de **door het verslag aan de orde gestelde algemene juridische kwesties** in verband met minimumbepalingen, harmonisatie, “algemeen goed” ... betreft, ondersteunen de Amerikaanse Kamer van Koophandel en Citicorp de totstandbrenging van een echte interne markt voor consumentenkredietdiensten door (a) de totale harmonisatie op communautair niveau van bepaalde nationale regels in verband met consumentenkrediet om aldus nieuwe nationale regels voor dezelfde kwesties (bedenktijd, voorlichting van de consument, enz.) overbodig te maken en - wanneer totale harmonisatie onhaalbaar blijkt te zijn - (b) de toepassing van het beginsel van de wederzijdse erkenning in verband met de toepassing van de regelgeving op het gebied van het consumentenkrediet, waardoor kan worden uitgesloten dat op dit gebied een beroep wordt gedaan op de “algemeen goed”- uitzondering. De Banking Federation heeft daarentegen verklaard dat het grootste obstakel voor grensoverschrijdende transacties in feite de minimumbepaling is, aangezien de grote verschillen in de nationale wetgevingen leiden tot een gebrek aan vertrouwen enerzijds en rechtsonzekerheid voor kredietverstrekkers anderzijds.

92. In verband met de **vorm van de overeenkomst en de mogelijkheid tot standaardisatie daarvan** is Citicorp op grond van haar ervaringen in de VS voorstander van enige vorm van niet-verplichte modelovereenkomsten die geen afbreuk doen aan de

vrijheid van de banken om nieuwe aan de behoeften van de consument aangepaste producten te ontwikkelen.

93. Sommige negatieve reacties op het verslag waren te wijten aan een misverstand, zo waren sommige respondenten van mening dat een discussie over betaalkaarten in het verslag neerkwam op een voorstel om hen in de werkingssfeer van de richtlijn op te nemen - dit was nooit de bedoeling.

IV. AANVULLENDE STUDIES

94. Naast het raadplegingsproces heeft de Commissie een aantal studies over in het verslag aan de orde gestelde kwesties in opdracht gegeven, cf. de reeds uitgevoerde studies naar de niet-uitvoering van overeenkomsten en tussenpersonen. Deze studies, die betrekking hebben op op jongeren gerichte reclame, de haalbaarheid van de toepassing van de in Richtlijn 87/102/EEG vermelde maatregelen op hypothecair krediet, woekerrente, gegevensbescherming, telebankieren, financiële diensten en colportage, zullen in de eerste 6-8 maanden van 1997 worden uitgevoerd.

V. GROENBOEK EN MEDEDELING VAN DE COMMISSIE OVER FINANCIËLE DIENSTEN

95. Verder kan het proces tot herziening van de Richtlijn uit 1987 niet los worden gezien van de activiteiten op parallelle gebieden.

De Commissie heeft in mei 1996 een Groenboek gepubliceerd, getiteld "Financiële diensten: voldoen aan de verwachtingen van de consument"¹⁶, en in juni 1997 als follow-up van dat Groenboek een mededeling over "Financiële diensten: het vertrouwen van de consument versterken"¹⁷. Deze mededeling bevat een overzicht van de reacties op het Groenboek en het antwoord van de Commissie daarop. De mededeling benadrukt het belang van de kredietbemiddelaars en de afsluiting van het proces tot herziening van Richtlijn 87/102/EEG; in deze context wordt speciaal de aandacht gevestigd op twee kwesties die in dit proces een rol spelen: namelijk het hypothecair krediet en de overcreditering.

¹⁶ COM(96) 209 def. van 22.5.1996.

¹⁷ COM(97) 309 def. van 26.6.1997.

VI. BIJLAGEN

Bijlage 1: Reacties op het verslag van de Commissie over Richtlijn 87/102/EEG

A. Landen

Land	Antwoord
B	25.03.96
DK	30.05.96
D	02.08.95
EL	24.07.96
ES	05.07.96
F	24.07.96
IRL	26.02.06
IT	10.07.96
LUX	12.03.96
NL	15.02.96
Ö	02.05.96
P	16.07.96
SF	11.04.96
SV	05.07.96
UK	07.11.95
ISL	21.6.96
N	23.1.96

B. Financiële dienstensector

Financiële dienstensector	LS	Antwoord
Associazione Bancaria Italiana (De heer M. E. Granata)	<i>IT</i>	Toespraak 22.04.96
Bankenfachverband (Wacket, Schirnding)	<i>D</i>	Stellingname 12.10.95
Barclays (De heer Andrew MacThomas)	<i>UK</i>	Stellingname 25.10.95
Bayr. Hypotheken und Wechsel-Bank (Dr. H. Bruchner)	<i>D</i>	Toespraak/Doc. 22.04.96
British Bankers' Association (De heer Geoffrey Cooke)	<i>UK</i>	Stellingname 13.10.95 Toespraak 22.04.96
CCCS (De heer Malcolm Hurlston)	<i>UK</i>	Toespraak / Document 22.04.96
ASLK (De heer Thierry Maniquet)	<i>B</i>	Toespraak / Document 22.04.96
Citicorp (Clint Walker, Peter Kerstens) R. J. Srednicki	<i>EU</i> <i>Intl</i>	Ontwerp-commentaar 03.10.95 Stellingname 13.11.95 Toespraak / Document 22.04.96
Comité Consultatif Conseil National du Crédit	<i>F</i>	Doc 95.39 20.09.95 Doc CC 95.56 14.11.95
Credit Card Research Group (Mevr. Elizabeth Phillips)	<i>UK</i>	Stellingname 26.10.95
Deutscher Sparkassen und Giroverband (Dr. Berndt)	<i>D</i>	Brief 07.11.95
Eurofinas (De heer Baert) De heer Hopkin	<i>EU</i> <i>UK</i>	Stellingname 12.09.95 Toespraak / Document 22.04.96
EUROGIRO (De heer John Baden)	<i>EU</i>	Antwoord 11.12.95
Europay International (De heer Goosse)	<i>EU</i> <i>Intl</i>	Brief 21.08.95
European Association of Co-operative Banks (De heer Ravoet)	<i>EU</i>	Brief 14.03.96
European Federation of Building Societies (De heer Zehnder)	<i>D</i> <i>EU</i>	Stellingname 18.12.95
European Federation of Leasing Companies (De heer Baert)	<i>EU</i>	Stellingname 19.09.95
European Mortgage Federation (Mevr. Lambert / Mevr. Hardt)	<i>EU</i>	Memorandum 22.11.95

European Savings Bank Group (De heer De Noose)	<i>EU</i>	Stellingname 27.11.95
Fédération Bancaire (De heer Bömcke)	<i>EU</i>	Brief 17.10.95
Finance and Leasing Association (De heer Cronin)	<i>UK</i>	Brief 01.09.95 Briefing 06.10.95
Federation Royale des Notaires Belges (De heer Deckers)	<i>B</i>	Brief 29.01.96
Finansbolagens Förening (De heer Hakan Broman)	<i>SV</i>	Brief 21.09.95
Nederlandse Associatie voor Direct Marketing, Distance Selling ... (De heer Geertman)	<i>NL</i>	Commentaar 21.09.95
The EU Committee of the American Chamber of Commerce (De heer Seddon-Brown)	<i>EU</i> <i>Intl</i>	Stellingname 14.11.95
Zentraler KreditAusschuss (De heer Fischer)	<i>D</i>	Stellingname 07.11.95

C. Consumentenorganisaties

Consumentenorganisaties	LS	Antwoord
BEUC (Mevr. K. Schweren)	<i>EU</i>	Toespraak / Document 22.04.96
Consumer DebtNet (Mevr. Joan Conlin)	<i>EU</i> <i>Intrnl</i>	Stellingname 18.3.96
Consumers in Europe Group (De heer Stephen Crampton)	<i>UK</i> <i>EU</i>	Indiening bij House of Commons Select Committee 03.10.95
Credit and Debt Policy Group/Threshold (Mevr. Mary Higgins)	<i>IRL</i>	Brief 31.01.96
Money Advice Association (De heer Norman Laws)	<i>UK</i>	Stellingname 9.01.96
St. Vincent de Paul (De heer Liam O'Dwyer)	<i>IRL</i>	Stellingname 11.01.96
Forbrugerrådet (De heer Ole Just)	<i>DK</i>	Stellingname 14.06.96
Conseil National du Credit - Comité Consultatif	<i>FR</i>	Stellingname 19.9.95
Money Advice and Budgeting Service - MABS (Mevr. Maura Dowling)	<i>IRL</i>	Stellingname 26.8.96

Bijlage 2: Resolutie van het Europees Parlement over het verslag van de Commissie over de werking van Richtlijn 87/102/EEG

3. Consumentenkrediet

A4-0010/97

Resolutie over het verslag van de Commissie over de werking van richtlijn 87/102/EEG betreffende de harmonisatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen der lidstaten inzake het consumentenkrediet (COM(95)0117 - C4-0185/95)

Het Europees Parlement,

- gezien het verslag van de Commissie (COM(95)0117 - C4-0185/95),
 - gezien de ontwerp-resolutie, ingediend door de heer Vitorino, over de bescherming van burgers die krediet hebben opgenomen (B4-0553/95),
 - gezien het Verdrag van Brussel van 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken¹,
 - gezien het Verdrag van Rome van 1980 inzake de wetgeving die van toepassing is op contractuele verplichtingen van 1980²,
 - gezien het Verdrag van Lugano van 1988 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken³,
 - gezien het verslag van de Commissie juridische zaken en rechten van de burger en het advies van de Commissie milieubeheer, volksgezondheid en consumentenbescherming (A4-0010/97),
- A. overwegende dat het verslag van de Commissie een breed terrein bestrijkt daar het niet alleen ingaat op de stand van uitvoering van de richtlijn, maar ook op de te verwachten ontwikkelingen op de kredietmarkt,
- B. overwegende dat de kredietmarkt zich in de Unie snel uitbreidt,
- C. overwegende dat, onverminderd het algemene begrip zoals het is aanvaard in het Europese *corpus juris*, alleen wat het consumentenkrediet betreft een nieuw begrip "consument" de bescherming voor de consumenten moet uitbreiden tot rechtssubjecten als bijvoorbeeld kleine bedrijven die zich in een onderhandelings situatie objectief gezien in een nadelige positie bevinden, vergelijkbaar met die van een kleine spaarder tegenover een kredietinstelling,
- D. overwegende dat de beperkingen en kosten die nu aan grensoverschrijdende transacties zijn verbonden de burgers verhinderen om als consument gebruik te maken van meer keuzemogelijkheden en gunstiger prijzen,

¹ PB C 189 van 28.7.1990, blz. 2 (laatste versie).

² PB L 266 van 9.10.1980, blz. 1.

³ PB L 319 van 25.11.1988, blz. 9.

- E. overwegende dat de effectieve naleving van de regels van de vrije mededinging in de interne markt moet worden gewaarborgd en dat de consument het recht heeft om tussen diverse producten en aanbieders te kiezen en zonder boete van product of aanbieder te kunnen veranderen (mobiliteit),
- F. overwegende dat het gezien de huidige stand van ontwikkeling van de interne markt en het subsidiariteitsbeginsel zinnig is de vraag te stellen of de communautaire wetgeving en de rol van de communautaire instellingen wel doeltreffend zijn,
- G. overwegende dat door het bestaan van een effectieve vrijheid van keuze en een reële diversifiëring van het aanbod steeds meer behoefte ontstaat aan doeltreffende middelen voor de voorlichting en de opvoeding van de consument, opdat deze daadwerkelijk een actieve rol kan spelen,
- H. overwegende dat een daadwerkelijke vrije mededinging op de Europese kredietmarkt een diversifiëring van het aanbod, een toename van het aantal aanbieders en een grotere spreiding van de diensten over aanbieders die in alle delen van de Unie werkzaam zijn en wonen, met zich mee zal brengen,
- I. overwegende dat, teneinde de onontbeerlijke stabiliteit op de financiële markten te waarborgen, bij de overgang naar een gemeenschappelijke munt - met name tijdens de overgangperiode van ongeveer drie jaar - niet mag worden afgestapt van het beginsel van de continuïteit van een overeenkomst; dat het verwachte vooruitzicht op een gemeenschappelijke Europese munt noopt tot een radicale herbezinning op de wenselijkheid van een nieuwe en gemeenschappelijke, horizontale wetgeving die geldt voor de gehele materie van het krediet,
- J. overwegende dat de bevoegdheid van de Unie inzake consumentenkrediet ter ondersteuning dient van en een aanvulling vormt op het beleid van de lidstaten ter bescherming van de positie en de economische belangen van de consument; dat de communautaire regelgeving betreffende consumentenkrediet bovendien de aanzet heeft gegeven tot de vaststelling van wettelijke bepalingen op nationaal niveau; dat de Gemeenschap zich daarbij ten doel moet stellen:
- de voltooiing van de interne markt,
 - de bescherming van de gezondheid, de veiligheid en de economische belangen van de consument,
 - het waarborgen van een adequate voorlichting van de consument en
 - een hoog niveau van consumentenbescherming (artikel 129 A, EG-Verdrag),
- K. overwegende dat de artikelen waarin de vier fundamentele vrijheden zijn vastgelegd, momenteel rechtstreeks van toepassing zijn; dat in de communautaire benadering gezien de huidige stand van het recht prioriteit gegeven moet worden aan grensoverschrijdende transacties (interne markt) en de consumentenbescherming (art. 129 A, EG-Verdrag) en dat het kredietbeleid in strikte zin nog steeds onder de lidstaten valt, behoudens de verplichting dat het Gemeenschapsrecht wordt nageleefd,
- L. overwegende dat de regeling volgens artikel 129 A in combinatie met de artikelen 2, 3 en 3 B van het EG-Verdrag de Gemeenschap de mogelijkheid geeft om in de sector in te grijpen met algemene 'richtinggevende' bevoegdheden, of concreter door de te verwezenlijken doeleinden aan te geven, minimumvereisten vast te stellen en de samenwerking tussen nationale autoriteiten te stimuleren,
- M. overwegende dat artikel 100 A van het EG-Verdrag een passende rechtsgrond is voor

harmoniseringsmaatregelen die de verwezenlijking en werking van de interne markt betreffen,

- N. overwegende dat de communautaire instellingen bevoegdheden hebben toegewezen gekregen in het kader van de derde pijler,
1. is van oordeel dat de Europese Unie alle wettelijke instrumenten die haar door de Verdragen zijn toegekend moet aanwenden om een Europese markt voor krediet tot stand te brengen;
 2. is van oordeel dat de Europese Unie, met inachtneming van het subsidiariteitsprincipe, een wetgevingsbeleid moet voeren dat de totstandbrenging op middellange termijn van een algemene regeling van de Europese kredietmarkt beoogt en regels vaststelt met het oog op een expanderende markt, waarbij de noodzakelijke bescherming van de consumentenbelangen en het stimuleren van de vrije mededinging niet mogen worden verwaarloosd;
 3. is van oordeel dat zowel het begrip "consument" als de "werkingssfeer" van richtlijn 87/102/EEG aandachtig bestudeerd moeten worden;
 4. is van oordeel dat de consument over het algemeen geen behoefte heeft aan een louter beschermende regeling, maar integendeel aan een regeling die zijn actieve rol stimuleert, zijn recht waarborgt om vrij informatie te zoeken en te ontvangen die hem in staat stelt op voet van gelijkheid overeenkomsten af te sluiten;
 5. is echter, om nadelen voor de consument te vermijden, gekant tegen het voorstel van de Commissie om de werkingssfeer van de richtlijn inzake het consumentenkrediet uit te breiden tot niet door hypotheek gewaarborgde kredieten bestemd voor renovatie en verbetering van vastgoed, omdat deze dan niet meer kunnen worden aangeboden tegen de, vergeleken met het consumentenkrediet, gunstigere rentevoorzwaarden voor hypotheekkredieten, of omdat de consument extra kosten zou moeten dragen voor de schepping en de registratie van de hypotheekrechten;
 6. is van oordeel dat alle mogelijkheden om diverse nationale instanties of bemiddelaars in te stellen bestudeerd moeten worden, en pleit voor de bevordering van de handhaving en de ontwikkeling van eenvoudige en efficiënte verzoenings- en gerechtelijke procedures voor het waarborgen van de rechten van de consument, waarbij tevens rekening moet worden gehouden met het belang van grensoverschrijdende geschillen;
 7. is ervan overtuigd dat instrumenten als zelfregulering het wellicht mogelijk maken specifieke normen vast te stellen, maar alle bestaande problemen niet kunnen oplossen;
 8. onderstreept dat standaardisering van de contracten volgens vrijwillige en flexibele gedragscodes alleen nuttig kan blijken als de verscheidenheid van het aanbod en de keuzemogelijkheid voor de consument daardoor niet afnemen;
 9. is van mening dat alle mogelijke formules gestimuleerd moeten worden om te zorgen voor een wederzijdse plicht tot correcte, volledige en waarachtige informatieverstrekking voor alle contractsluitende partijen;
 10. is van oordeel dat alle vormen van reclame en promotie het voorwerp kunnen uitmaken van meer gedetailleerde bepalingen inzake aspecten als inhoud, typologische beschrijving van het

product, verplichte beschikbaarstelling van een prospectus, beperkingen en waarborgen voor reclame gericht op minderjarigen, zo deze bepalingen al niet in andere specifieke regelingen opgenomen zijn of kunnen worden;

11. is van oordeel dat de kredietnemer bij kredieten voor de aankoop van verbruiksgoederen de mogelijkheid moet krijgen om vervroegd terug te betalen zonder onterechte en onnodige administratiekosten;
12. is van oordeel dat de nationale regelingen inzake de terugneming van goederen bij contractbreuk en inzake de hoofdelijke aansprakelijkheid van kredietgever en leverancier geharmoniseerd moeten worden, voor zover zulks noodzakelijk is en met eerbiediging van het subsidiariteitsbeginsel;
13. is van oordeel dat de uitoefening van het recht op herroeping bij afsluiting van kredietovereenkomsten voor de aankoop van verbruiksgoederen binnen een bepaalde periode in dezelfde vorm, op dezelfde wijze en binnen hetzelfde tijdsbestek in de hele Unie gewaarborgd moet worden;
14. wijst erop dat praktijken als de overdracht van het krediet, het eisen van zekerheden en schuldsaldoverzekering gebonden moeten worden aan de eerbiediging van de vrijheid van de contractanten, eerbiediging van de beginselen van onderhandelingsautonomie en juridische zekerheid;
15. is van oordeel dat de communautaire initiatieven gericht zouden moeten zijn op het voorkomen van verschijnselen als een te hoge schuldenlast door middel van voorlichting en opvoeding van de consument; meent voorts dat kredietinstellingen in staat moeten worden gesteld inlichtingen in te winnen over de solvabiliteit van de cliënt, mits de bescherming van de persoonlijke levenssfeer wordt geëerbiedigd;
16. stemt in met het voornemen van de Commissie te onderzoeken of en in hoeverre consumenten problemen ondervinden in hun betrekkingen met kredietbemiddelaars; wijst erop dat, wanneer bepaalde door richtlijn 87/102/EEG voorgeschreven verplichtingen worden uitgebreid tot borgen en anderszins aansprakelijke personen, er rekening mee moet worden gehouden dat er feitelijke verschillen bestaan met de eerste kredietnemer; wijst erop dat krediet dat wordt toegestaan door het uitgeven van een kredietkaart, ongeacht de grote begripsverwarring die volgens het Commissieverlag op dat gebied bestaat, overeenkomstig artikel 1, lid 2 sub c al binnen de werkingssfeer van richtlijn 87/102/EEG valt;
17. is van mening dat het niet nodig is een communautaire regeling ter harmonisering van het hypothecair krediet vast te stellen, aangezien het hypothecair krediet nauw verbonden is met de onderling sterk uiteenlopende nationale waarborg- en gebruiksmechanismen; dat een Europese regeling voor het hypothecair krediet gelijktijdig een onderlinge aanpassing van de waarborg- en gebruiksregelingen van de lidstaten en, uiteindelijk een Europese harmonisering van de nationale civielrechtelijke stelsels zou vereisen;
18. onderstreept dat naast een volledige marktwerking, het beste middel om woekerpraktijken - een uitwas van een markt die wordt beheerst door de wet van het aanbod - doeltreffend te bestrijden een betere voorlichting, opvoeding en bescherming van de consument is alsook een strikter toezicht door de nationale autoriteiten op de instituten en organen die krediet verstrekken;

19. onderstreept het belang van het instellen van effectieve verzoenings- en prejudiciële procedures, die, omdat zij complementair zijn en kostbare gerechtelijke procedures kunnen helpen voorkomen, een essentiële rol kunnen spelen, vooral bij grensoverschrijdende geschillen;
20. is van oordeel dat het duidelijk voor alle partijen van het hoogste belang is om alle mogelijkheden tot kostenbeperking te ontwikkelen en te concretiseren;
21. is tenslotte van oordeel dat de burgers het best beschermd kunnen worden door een systeem vast te stellen dat de vrijheid van keuze bij vrije mededinging garandeert;
22. verzoekt de Commissie het Parlement geregeld op de hoogte te stellen van de uitkomst van de verschillende studies en onderzoeken die in opdracht over dit onderwerp worden uitgevoerd en haar standpunt betreffende de hier aangenomen overwegingen van wetgevende aard zo spoedig mogelijk aan het Europees Parlement mee te delen, zonder dat dit op enigerlei wijze de vaststelling van wettelijke bepalingen hindert;
23. verzoekt zijn Voorzitter deze resolutie te doen toekomen aan de Commissie en de Raad.

ISSN 0254-1513

COM(97) 465 def.

DOCUMENTEN

NL

02 05 06 10

Catalogusnummer : CB-CO-97-480-NL-C

ISBN 92-78-24944-0

Bureau voor officiële publikaties der Europese Gemeenschappen

L-2985 Luxemburg